

(1)

B.A. History Hon's, Part-I

Paper: I, Unit - I, Date: Lecture No.: 24
25. 11. 2020

Lesson: ਹਫ਼ਾ ਸੰਕਤਿ ਸਮਾਜ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਧਿਅਨ ਮੈਂ ਹਮਨੇ ਹਫ਼ਾ ਸੰਕਤਿ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ ਕੇ ਫ਼ਾਲਿਅਤ ਕਾ ਵਿਸ਼ਾਰ ਦੀ ਬਣਾਵਾ ਹੈ। ਪਾਂਡ ਸਿੱਖ ਵਾਰੀ ਸਮਾਜਾ ਦਾ ਹੀ ਯਕ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਤਥਕਾ ਵਿਸ਼ਾਰ ਕੋਈ ਹੁਕਾ, ਤਥਕੀ ਨਗਰ ਜੋਗਨਾ ਕੋਈ ਭੀ, ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਅਗੰਤਕਤਾ, ਪਹਿਨਾਵ ਕਲਾ, ਪੁਜਾ ਵਿਹਿ, ਘਰੀ, ਕੇ ਬਿਖਾ ਮੈਂ ਦੇਖੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਮਿਲਾਵੀ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਸੰਕਤਿ ਮੌਹਨ ਦੀ ਸਥਾਨ ਪਾਂਨੀ ਸਮਾਜ ਸਮਾਜ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਤੋਂ ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਹੂੜਾਂ ਜਿਲੇ, ਪਾਂਨੀ ਸਮਾਜ ਮੈਂ ਵਿਭਾਗ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਤੋਂ ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੀਂਦੀ ਦੇਖ ਮੈਂ ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਤੋਂ ਆਪੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀ ਹਨ੍ਹ ਹੀ। ਹਫ਼ਾ ਕਾ ਰਹਿਅ ਛਹੂਤ ਦੀ ਜਗੋਗ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਾਰੀ ਸਮਾਜ (ਹਫ਼ਾ ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ)

ਕਿੱਥੁੰਹੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਸਮਾਜ, ਸਿੱਖ ਨਵੀ ਕੀ ਵਾਰੀ ਕਾਉਂਟਲੀਏਕਟਾਂ ਹੈ। ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਵਾਰੀ ਥੀ ਅਤੇ ਅਧਿਅਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਤੋਂ ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਕੀ ਰਲਵੀਂ ਕੁਰਨ ਦੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਿਲੇ ਹੈ। ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਵਿਛਾਂ ਦੀ ਵਿੱਖੀ ਵਾਰੀ ਜੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਵਿੱਖੀ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਸਥਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਸਹ ਹੋਵੇ ਵਿੱਖੀ ਤੋਂ ਉਚਕੀ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਪਾਰ ਵਾਹ ਮੈਂ ਰੋਪਣ, ਲੋਚਲ, ਕਾਲੀਕੱਗਾ, ਕਸਮਾਲੀ, ਰੱਗਾਫੁਰ ਆਦਿ ਕੋਝੀਂ ਮੈਂ ਮੀਡ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਕਾਰੋਂ ਮਿਲੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਿੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਉਚਕੀ ਲਾਹਾਪੁਰ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਕਾਨ੍ਹ ਦੀ ਵਿੱਖੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਸਥਾਨ ਮੈਂ ਦੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹਫ਼ਾ ਸੰਕਤਿ ਕਾ ਵਿਹਿਤ।

ਹਫ਼ਾ ਸੰਕਤਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਾਹੁੰਕੁਦ ਪਿੰਡੀਂ ਦੀ ਵੇਖਾਂ ਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੀ ਹਨ੍ਹ / ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਵਿਨਾਈ ਦੇ ਵੇਖਾਂ, ਹਫ਼ਾ ਸੰਕਤਿ ਦੀ ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦੀ ਪੁਨਰਿਆਹ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਇਸੇ ਹਫ਼ਾ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸ਼ੁਭਾਤ ਪੈ ਆਪਾਰਿਤ ਹੈ।

ਹਫ਼ਾ ਸੰਕਤਿ ਜੀ ਜਗੋਗ ਜੋਗਨਾ। ਹਫ਼ਾ ਦੀ ਲੋਗੀ ਕੀ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਦੀ ਸੁਖਦ ਤੋਂ ਕਿਵਾਰੇ ਦੀ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਸਮੁਦਾਂ ਵਾਸੀਨਾ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਕੇ ਲਾਗ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਤੇ ਕਿਵਾਰੇ ਦੀ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਹਿੱਖੀ ਕੀ ਰਾਹੀਂ ਦੀ ਧਰੀ ਮੈਂ ਲੋਗ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਕੇ ਘਰ ਪੱਧੂ ਪੁਰ ਦੀ ਲਗਵਾਡੀ ਤੋਂ ਹੈ। ਅਨੋਹਾਂ ਦੀ ਹੁਤਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਛਮੈ ਕਾਲੀ ਵਾਹ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਸੰਕਤਿ ਦੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਲ ਕੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦੀ ਧਰੀ ਮੈਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਅਨੋਹਾਂ ਲੋਗ ਕੀ ਧਰੀ ਮੈਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਅਗਨੀ ਰਲੀ ਕਾ ਕੋਟਾ ਜੋ 45-7, ਮੀਟਾ ਲੰਕਾ ਤੋਂ 15-23 ਮੀਟਾ ਤੋਂ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਟਾ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਟਾ ਮਿਲੇ ਹੋਣੇ ਵੀ ਹੈ। ਕੋਟਾ ਤੋਂ ਚਲੂਤਰ ਪੈ ਦੀ ਪਾਂਤੀ ਮੈਂ ਬਕੜੀ ਦੀ ਵੀਦੀ ਮੈਂ ਮੌਹਨ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਦੀ ਲਿੰਗ ਦੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਮਿਲੇ ਹੈ। ਕਾਡਲੇਮਾਲ ਦੀ ਵੀਦੀ ਹੈ। ਜਲ ਨਿਕਾਲੀ ਦੀ ਬਿਧੀ ਦੀ ਲਿੰਗ ਦੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਮਿਲੇ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਸਾਂ ਨਿਕੂੰ ਕਾ ਉਪਰੋਕਤਾ ਦਿਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੋਗੀ ਦੀ ਲਿੰਗ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਕਾਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਸਾਂ ਨਿਕੂੰ ਕਾ ਉਪਰੋਕਤਾ ਦਿਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਫ਼ਾ ਮਾਲ ਕੁਟੀ ਦੀ ਤੱਥਾ ਫਲਕੀ ਬਾਅਦ ਇਨੀ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਿੱਖੀ ਵਾਰੀ ਜਾਨ੍ਹਦਾਂ ਮੈਂ ਜਲ ਨਿਕਾਲੀ ਪ੍ਰਕਾਲੀ ਕੁਝ ਵਾਲਿਅਤ ਕੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਵਾਪਸ ਹੈ।

(2) गों की अधिकतम वरदाना है। इस संस्कृति की उत्तरी ओर देश व्यापार पर नियंत्रण करनी चाही देश की स्थिति को सुरक्षा कारण परिवहन व्यापार भा। परिवहन प्रशिक्षण और गोपनीयता के प्रमुख आवश्यकों ने देश के सोबों के लिए सधारना भी की चाही।

मही परिवहन का मुख्य स्रोत था। बैल-पालित गाड़ियां रथियों की पहचान थीं। वे जीकाऊ और बेलगाड़ियों के उपयोग करके व्यापार करते थे अधिकतम गोका खोट और समतल तल की बनी थीं, और नाविक के द्वारा संचालित होती थीं, जिसको आज भी रसेष्टु नदी पर दैरव सकते हैं। रथिया का पहचान।

इट्या के लोग कोहन और उन से को कपड़ों की पोशाक पहनते थे। ज्याहातर लोगों को इन कपड़ों के बारे में पहा नहीं था। वे लोग कपड़े के सोश्वर अलग हिस्सों का उत्तमाल करते थे, जो शरीर के ऊपरी ओर निपले हिस्से को दफने में मदद करता था। ऐसे समय आदमी दाढ़ी रखते थे, लेकिन उग्रता पर जोकी छूटे गये होती थी। मादिलामें अपने बालों की लट्ठ को रिबन द्वारा बोधती थी, वह अपने बालों को कपड़े से दफना पासद करती थी। ऐसे समय मुख्य और मादिलामें दोनों गाहजमहनना पासद करते थे। इट्या समय की प्रमुख विवेषता और कला:

हड्डिया समाज की पुनरुत्थान विषय पर आकर्ता।
हड्डिया समाज के लोगों में कला को पहचानने की प्रवृत्ति थी। वे लोग विभिन्न तत्कार के पुराणे और चालकों काले शिरी के बतनों का दर्शनमाल लिया करते थे। वे कई तत्कार के समान कोरंगा लेते थे यद्यपि तल की वे गाम अट्ट छंद, दृश्य, भैसु इत्यादि जानकरों को नीरंगा दिया जाता था। मोहनजगद्दों के रखेहर में बड़ी संख्या में चाँदी, तांबा और कास्तूर की छोर सुड़, दर्पण, विभिन्न धनियाँ जै वज्र की सामाजिक पार भरा।

हड्डिया संस्कृति की प्रियता है। लोकवन सिरीमिक वर्तनों की मुद्रणों पर और शिला
हड्डिया लोगों के लोकवन सिरीमिक वर्तनों की मुद्रणों पर और शिला
लोकवन पर पाए गए और लगभग में ४ से ५ अधिक से आधिक गयी थीं। निसीम
सबसे लंबा अक्षर २६ था। लिखने वाली समझा एक और तरीके रहस्यमय थी।
सबसे लंबा अक्षर २६ था। लिखने वाली समझा एक और तरीके रहस्यमय थी।
हड्डिया संस्कृति घरेलू जानकर, घरेलू पशुओं जैसे गाय, खास, भैंस, कुत्ते और
मेमने को विद्वानों के लोकवन में संदर्भ किया जाता है।
हड्डिया संस्कृति के लोगों का गोजन, धान की रसोंग में हड्डिया मुख्य रूप से
हड्डिया का स्थान था। हड्डिया लोगों का मुख्य गोजन मुख्यतः गोदू जैसे कोवाल्या

कुछ कामों का दृश्यान भाव है। इसके अलावा सम्पत्ति का वर्णन।
 इसपाँच में एक अद्वितीय विषय यह है कि इसके अलावा इसके अलावा कोई अद्वितीय विषय नहीं है।
 इसके अलावा इसके अलावा कोई अद्वितीय विषय नहीं है।

□ २० शंकर जाम विद्यान प्रौद्योगिकी
उत्तराखण्ड विद्यालय, उत्तराखण्ड विभाग
श्री कृष्णनगर, उत्तराखण्ड